

NOGIRONLAR BILAN ISHLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR**Yuldosheva Ferangiz Rashid qizi****Buxoro Davlat Universiteti Ijtimoiy ish yo'nalishi 1-bosqich magistri****Mahmudova Nigora Baratovna****Ijtimoiy-siyosiy fanlar kafedrası Professori, fan nomzodi, dotsenti****E-mail: ferangiz.yuldosheva1512@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.19214092>**

Annotatsiya. Nogironligi bor shaxslarning jamiyatdagi ijtimoiy holati, ularning huquq va manfaatlarini ta'minlashda ijtimoiy ishning o'rni hamda ahamiyati tahlil etilgan. Tadqiqotda nogironligi bor shaxslarning ijtimoiy moslashuvi, ta'lim va bandlikka integratsiyasi, ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari hamda mavjud muammolar yoritilgan. Shuningdek, ijtimoiy ish amaliyotida inklyuziv yondashuvni rivojlantirish, stigmatizatsiyani kamaytirish va nogironligi bor shaxslarning mustaqil hayot kechirishini qo'llab-quvvatlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Maqola natijalari ijtimoiy ish sohasidagi mutaxassislar, tadqiqotchilar hamda ushbu yo'nalishda tahsil olayotgan talabalar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: nogironligi bor shaxslar, ijtimoiy ish, inklyuziya, ijtimoiy moslashuv, ijtimoiy himoya.

Аннотация. Проанализировано социальное положение лиц с инвалидностью в обществе, роль и значение социальной работы в обеспечении их прав и интересов. В исследовании рассматривались вопросы социальной адаптации лиц с ограниченными возможностями, интеграции в образование и занятость, доступности социальных услуг, а также существующие проблемы. Также особое внимание уделяется вопросам развития инклюзивного подхода в практике социальной работы, снижения стигматизации и поддержки самостоятельной жизни лиц с ограниченными возможностями. Результаты статьи имеют практическое значение для специалистов в области социальной работы, исследователей, а также студентов, обучающихся в этой области.

Ключевые слова: инвалидность, социальная работа, инклюзивность, социальная адаптация, социальная защита.

Annotation. The social status of persons with disabilities in society, the role and importance of social work in ensuring their rights and interests are analyzed. The study highlights the social adaptation of persons with disabilities, integration into education and employment, opportunities for the use of social services, as well as existing problems. Special attention is also paid to the issues of developing an inclusive approach to social work practice, reducing stigmatization and supporting the independent living of persons with disabilities. The results of the article are of practical importance for specialists in the field of social work, researchers and students studying in this direction.

Keywords: persons with disabilities, social work, inclusion, social adaptation, social protection.

Mavzuning dolzarbligi.

Bugungi globallashuv va ijtimoiy taraqqiyot sharoitida nogironligi bo'lgan shaxslarning jamiyat hayotida to'laqonli ishtirokini ta'minlash muhim ijtimoiy masalalardan biri hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining salmoqli qismini nogironligi bo'lgan shaxslar tashkil etadi. Shu bois, ularning ta'lim olish, mehnat qilish,

ijtimoiy hayotda faol bo'lish huquqlarini ta'minlash davlat va jamiyat oldidagi ustuvor vazifalardan biridir.

Kirish.

Zamonaviy jamiyatda nogironlikka bo'lgan yondashuv tubdan o'zgarmoqda. Avvallari nogiron shaxslar faqat yordamga muhtoj qatlam sifatida qaralgan bo'lsa, bugungi kunda ularning imkoniyatlari, qobiliyatlari va salohiyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan inklyuziv yondashuvlar ilgari surilmoqda. Ayniqsa, ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya va bandlik sohalarida innovatsion texnologiyalar hamda individual yondashuvlarning joriy etilishi mazkur mavzuning dolzarbligini yanada oshirmoqda.

Shu sababli nogironlar bilan ishlashda zamonaviy yondashuvlarni o'rganish, ularni amaliyotga tatbiq etish hamda samaradorligini oshirish bugungi kunning muhim ilmiy-amaliy masalalaridan biri hisoblanadi.

Hozirgi globallashuv sharoitida nogironligi bor shaxslarning huquq va manfaatlarini ta'minlash, ularni jamiyat hayotiga to'liq jalb etish muhim ijtimoiy vazifalardan biri hisoblanadi. Nogironlik faqat tibbiy muammo bo'lib qolmasdan, balki ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik jihatlarni ham o'z ichiga oladi. Shu sababli nogironligi bor shaxslar bilan ishlashda ijtimoiy ishning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Asosiy qism. Nogironlik - bu insonning jismoniy, aqliy, ruhiy yoki sensor funksiyalaridagi cheklanishlar natijasida kundalik hayot faoliyatini to'liq amalga oshira olmaslik holatidir. Zamonaviy yondashuvlarda nogironlik shaxsning individual muammosi sifatida emas, balki jamiyatdagi muhit va sharoitlar bilan bog'liq holat sifatida talqin etiladi.¹

Ijtimoiy modelga ko'ra, nogironlikning asosiy sababi insonning jismoniy holatidan ko'ra, jamiyatdagi infratuzilma, munosabatlar va imkoniyatlarning yetarli darajada moslashtirilmaganligidadir. Masalan, panduslarning yo'qligi, maxsus transport vositalarining kam/ligi yoki kamsituvchi munosabatlar nogironligi bor shaxslarning ijtimoiy faolligini cheklaydi.

Nogironligi bor shaxslarning ijtimoiy himoyaga muhtojligi ularning jamiyatda teng huquqli ishtirokini ta'minlash zaruratini keltirib chiqaradi. Bu esa ijtimoiy ish tizimi orqali amalga oshiriladi.²

Ijtimoiy ish — bu shaxs, oila va jamiyat o'rtasidagi muammolarni hal etishga qaratilgan kasbiy faoliyatdir. Nogironligi bor shaxslar bilan ijtimoiy ish esa ularning ijtimoiy moslashuvi, huquqlarini himoya qilish va hayot sifatini yaxshilashga yo'naltiriladi.

Ijtimoiy ishning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- nogironligi bor shaxslarning ehtiyojlarini aniqlash;
- ijtimoiy, psixologik va huquqiy yordam ko'rsatish;
- ta'lim va bandlikka yo'naltirish;
- reabilitatsiya va integratsiya jarayonlarini qo'llab-quvvatlash;
- jamiyatda ijobiy munosabatni shakllantirish.³

¹ Nafiddinova X.R.. Nogironligi bor shaxslar bilan ijtimoiy ish. O'quv qo'llanma: "Lesson Press" nashriyoti 2023 yil

² "Nogironligi bor shaxslar bilan ijtimoiy ish texnologiyalari" moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua N.Latipova Toshkent «VNESHINVESTPROM» 2024.

³ Muzaffarov F.D., Nafiddinova X.R. Ijtimoiy ish tarixi. O'quv qo'llanma. Toshkent – 2023

Ijtimoiy xodim nogironligi bor shaxs bilan individual ishlash orqali uning salohiyatini aniqlaydi va rivojlantirishga yordam beradi.

Inklyuziv yondashuv nogironligi bor shaxslarni jamiyatdan ajratmasdan, barcha sohalarga teng jalb etishni nazarda tutadi. Inklyuziv ta'lim, inklyuziv mehnat bozori va inklyuziv ijtimoiy muhit ushbu yondashuvning asosiy tarkibiy qismlaridir.

Reabilitatsiya jarayoni esa tibbiy, ijtimoiy, psixologik va kasbiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy reabilitatsiya nogironligi bor shaxslarning mustaqil hayot kechirish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy ish amaliyotida reabilitatsiya individual reja asosida amalga oshirilishi muhim hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, nogironligi bor shaxslar bilan ijtimoiy ish jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlashga xizmat qiladi. Ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish, mustaqil hayot kechirishiga ko'maklashish ijtimoiy ishning asosiy maqsadidir. Ushbu sohada olib borilayotgan tizimli ishlar jamiyatning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Nogironlarning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashuvi ularni kasbga yo'naltirish va bandligini ta'minlash bilan chambarchas bog'liq. Zamonaviy yondashuvlarning yana bir muhim jihati — individual yondashuv va kompleks reabilitatsiya tizimidir. Har bir nogiron shaxsning ehtiyojlari, qobiliyatlari va imkoniyatlari turlicha bo'lgani sababli, ularga yagona standart asosida yondashish kutilgan natijani bermaydi. Shu bois individual reabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqish, tibbiy, pedagogik, psixologik va ijtimoiy yordamni uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday kompleks yondashuv nogiron shaxslarning hayot sifatini yaxshilash, ularning jamiyatga moslashuvini tezlashtirishga yordam beradi.⁴

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi nogironlar bilan ishlash jarayonida yangi imkoniyatlarni ochib bermoqda. Maxsus texnik vositalar, elektron darsliklar, mobil ilovalar va masofaviy ta'lim platformalari nogironligi bo'lgan shaxslarning bilim olish va axborotdan foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Bu esa, o'z navbatida, ularning ta'lim jarayonidagi faol ishtirokini ta'minlab, kasbiy tayyorgarlik darajasini oshiradi hamda raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishiga zamin yaratadi.

Nogironlarning ijtimoiy moslashuvi va bandligini ta'minlash masalasi ham zamonaviy yondashuvlarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Mehnat faoliyati nogiron shaxslarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash bilan birga, ularning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlaydi. Shu sababli nogironlar uchun mos ish o'rinlarini yaratish, kasbga yo'naltirish tizimini takomillashtirish, ish beruvchilarni rag'batlantirish hamda qulay mehnat sharoitlarini tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Bunday chora-tadbirlar nogiron shaxslarning o'z qobiliyatlarini ro'yobga chiqarishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, nogironlar bilan ishlashda jamiyat a'zolarining ongini o'zgartirish, nogironlikka nisbatan ijobiy va insonparvar munosabatni shakllantirish zarur. Ommaviy axborot vositalari, ta'lim muassasalari va jamoatchilik tashkilotlari orqali olib boriladigan targ'ibot ishlari jamiyatda ijtimoiy inklyuziyani mustahkamlashga yordam beradi. Nogiron shaxslarni kamsitish va cheklash holatlarining oldini olish, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish zamonaviy demokratik jamiyatning muhim belgilaridan biridir.

Umuman olganda, nogironlar bilan ishlashda zamonaviy yondashuvlar nafaqat nogiron shaxslarning hayot sifatini yaxshilashga, balki jamiyatning barqaror va adolatli rivojlanishiga

⁴ Payne, M. Modern Social Work Theory. Palgrave Macmillan, 2014.

ham xizmat qiladi. Inklyuziv muhitni yaratish, individual yondashuvni qo'llash, zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish hamda ijtimoiy moslashuv va bandlikni ta'minlash orqali nogironligi bo'lgan shaxslarning jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga erishish mumkin. Shu bois mazkur yo'nalishda olib borilayotgan ishlarni yanada takomillashtirish va tizimli ravishda rivojlantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Nafiddinova X.R.. Nogironligi bor shaxslar bilan ijtimoiy ish. O'quv qo'llanma: "Lesson Press" nashriyoti 2023 yil
2. "Nogironligi bor shaxslar bilan ijtimoiy ish texnologiyalari" moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua N.Latipova Toshkent «VNESHINVESTPROM» 2024.
3. Muzaffarov F.D., Nafiddinova X.R. Ijtimoiy ish tarixi. O'quv qo'llanma. Toshkent – 2023
4. Payne, M. Modern Social Work Theory. Palgrave Macmillan, 2014.